

Зінченко Дарія Ігорівна

аспірантка кафедри етики, естетики та культурології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

odarkaZinchenko@gmail.com

ВІЗУАЛЬНІ ПРАКТИКИ СЦЕНОГРАФІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ

Сучасний український театр активно переосмислює національну культурну спадщину, інтегруючи архетипні образи в нові сценічні форми. Цей процес відбувається через призму театральної термінології та практик, таких як сценографія, хореографія, світловий дизайн, костюмографія та перформативність.

Цей процес трансформації, який нині переживає український театр, має певні історичні паралелі. Подібні пошуки нових художніх форм уже відбувалися на початку ХХ століття, коли митці прагнули переосмислити традиційні сценічні практики та створити якісно нову театральну мову. Як і сьогодні, театр того періоду активно залучав сучасні на той час художні засоби – світлове оформлення, новаторські декорації, пластичність актора – формуючи багатовимірний сценічний простір. Провідною фігурою цієї епохи став Лесь Курбас, чиї експериментальні підходи до сценографії, світла та тілесної виразності стали каталізатором глибоких змін в українському театральному мистецтві.

Особливу увагу митець приділяв не лише драматургічному тексту, але й таким складовим сценічної мови, як світлове оформлення, декорації та пластика актора. Курбас вбачав у світлі самостійний засіб створення емоційного простору вистави, а сценографію трактував як інтегровану частину дії, що не

просто оформлює, а підсилює драматичний зміст. Робота тіла актора, його жест, позиція в просторі ставали в його театрі не менш промовистими, ніж слово.

Особливо яскраво ці новації проявилися у виставі «Мина Мазайло» (1929), поставленій на сцені театру «Березіль». Для цієї постановки були використані інноваційні декорації, створені з новітніх матеріалів, які на той час тільки починали застосовуватися в європейському театрі. Сценографами вистави стали Вадим Меллер та Анатоль Петрицький, а музичне оформлення здійснював Леонід Полтава. Візуальна концепція поєднувала функціональні конструкції та символічні елементи, що дозволяло гнучко змінювати простір сцени та посилювати сатиричний характер п'єси Миколи Куліша. Такий комплексний підхід до оформлення вистави визначив нову естетику українського театру, яка тяжіла до синтетичності та експерименту.

Сучасний український театр, перебуваючи нині в процесі оновлення й пошуку нових форм, багато в чому повторює ці історичні паралелі. Такі театральні колективи, як Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка, Молодий театр, Театр на Подолі, а також Львівська національна опера демонструють прагнення до оновлення сценічної мови через інтеграцію сучасної сценографії, новітніх технологій освітлення, хореографічних рішень і перформативних практик, що продовжують традиції експерименту, закладені ще на початку ХХ століття.

Звернення до класичних сюжетів української літератури та фольклору свідчить про стале прагнення театру осмислити глибинні пласти національної ідентичності в нових художніх умовах.

Одним із прикладів такого творчого підходу є вистава «Зілля» режисерки Олександри Меркулової, поставлена на сцені Київського національного академічного Молодого театру. Сюжет постановки базується на архаїчному образі магічного кохання, де головна героїня звертається до відьми, аби повернути коханого. Таким чином реалізується один із центральних архетипів

української культури – образ жінки-носійки магічної сили, що має доступ до потойбічних знань. Вистава досягає глибокого емоційного ефекту завдяки активному використанню сучасної хореографії, яка передає внутрішні стани персонажів, світлового дизайну, що моделює атмосферу містики, та костюмографії, в якій поєднуються фольклорні елементи і сучасна стилістика. Візуальні засоби стають ключовими в передачі містичного настрою і глибинної емоційної динаміки.

Інша вистава Молодого театру, «Острів любові» у постановці Ігоря Славинського, звертається до образу козака-коханця – героя, в якому поєднуються мужність і вразливість. Сюжет оповідає про пошуки справжнього кохання у світі змін і випробувань, що має своє коріння в українському епічному фольклорі. Мотив козацької свободи і глибокої особистої прив'язаності набуває нового звучання через мінімалістичну сучасну сценографію та символічний світловий супровід. Вистава свідомо уникає надмірних деталей, дозволяючи глядачеві сконцентруватися на переживаннях героїв, які розкриваються через тонко вибудовану сценічну мову.

Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка у виставі «Лимерівна» під керівництвом режисера Дмитра Богомазова звертається до глибоких соціальних конфліктів, традиційних для української класичної літератури. Постановка висвітлює проблему класової нерівності та неможливості шлюбу між представниками різних соціальних верств, зосереджуючи увагу на долі української жінки, яка вимушена підкорятися жорстким суспільним нормам. Образ головної героїні стає втіленням сили й внутрішнього спротиву, що розгортається в умовах безвиході. Режисер активно використовує прийоми асоціативного зчитування тексту, розірвану наративну структуру і глибоку роботу з тілом актора для передачі емоційної напруги. Стримана сценографія, виконана у мінімалістичному ключі, акцентує увагу на

психологічній драмі і трагізмі образів, що дозволяє осмислити класичний сюжет у контексті сучасної театральної мови.

Балет «Тіні забутих предків» у Львівській національній опері (хореограф Олександр Стоянов) переносить глядача у світ міфологічних уявлень, де трагічне кохання Івана і Марічки стає метафорою переходу між світом живих і мертвих. Тема смерті, потойбіччя та магії є наскрізною у творі й втілюється через надзвичайно експресивну хореографію, де кожен рух набуває символічного змісту. Використання мінімалістичної сценографії, рухомих екранів та насиченого символічного освітлення створює ефект багаторівневої сцени, де реальне і надприродне співіснують. Завдяки цьому балет втілює не лише сюжетну лінію, але й глибинні архетипи української культури — долю, кохання, смерть і відродження.

Таким чином, сучасний український театр демонструє глибоку зацікавленість у традиційних сюжетах і архетипах, надаючи їм нового естетичного наповнення через інноваційні засоби візуальної виразності. Театр дедалі більше розвивається у напрямку перформативності, де світловий дизайн, сценографія, пластика актора та асоціативне читання тексту стають самостійними художніми інструментами. Сюжети, відомі ще з української класичної літератури і фольклору, набувають сьогодні нової актуальності, сприяючи поглибленню культурного діалогу і переосмисленню національної ідентичності у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Курбас Л. Театр і революція: Статті, виступи, листи / Упоряд. М. Лазарук. Київ: Мистецтво, 1988. 328 с.
2. Задорожна І. Сценографія як мова сучасного українського театру: тенденції та перспективи розвитку. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2023. Вип. 61. С. 145–152.

3. Стоянов О. Хореографічна інтерпретація фольклорних сюжетів у балетних виставах. *Мистецтвознавчі записки*. 2024. № 45. С. 75–81.

4. Меркулова О. Режисерські практики у сучасному українському театрі: інновації та традиції. *Театральна культура*. 2024. Т. 30. С. 89–95.

5. Славинський І. Перформативність як провідна тенденція в українському драматичному театрі початку ХХІ століття. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2023. Т. 24. С. 211–218.

Калюжний Нікіта Геннадійович

аспірант

Київський національний університет культури і мистецтв

м. Київ, Україна

nikkali@knukim.edu.ua40

КУЛЬТУРОТВОРЧА ТА КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ СУЧАСНИХ ЗНАКОВИХ ВИСТАВ ТА КІНОФІЛЬМІВ

На сучасному етапі, всупереч поточним подіям російсько-української війни, Україна міцно тримає оборону своєї суверенності, національної ідентичності, культурних цінностей тощо. Разом з тим, процеси зміцнення й відновлення націєцентричних засад розвитку культури актуалізувалися ще з часів Помаранчевої революції 2004 року, пройшли кризь нові ідейно-світоглядні наративи Революції Гідності 2014 року та тривають донині. Варто зазначити, що національна культура та її різноманітні складники виконують важливі функції просвіти українського народу, скеровують до патріотичних і естетичних орієнтирів. Національна культуротворчість та мистецька комунікація стають